

Megjelenik e lap minden Vasárnap és Csütörtökön. Előfizetheti minden es. k. postahivatalnál, a lapok kiadó hivatalához czimrendőlevelekben. Árát évi negyedrét 3, félévire 6, évre 12 pengő forint.

A lap szellemi ügyeit illető közlemények a szerkesztőséghez utasítandók.

SZERKESZTŐI SZÁLLÁS:

A Szentegyházutcában, a Kendeffi háznál, 487. szám alatt.

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY

(HARMADIK ÉVI FOLYAM.)

Hirdetések minden nap egy sor után 4 pécért fizetnek; folytonos hirdetéseknek az elengedtetik. Mindenik hirdetésre 15 pkr bélyegdíj előre befizetendő.

A lap anyagi ügyeit érdeklők: n. m. előfizetés, hirdetések, reklamatiók sat. a kiadó-hivatalhoz utasítandók.

KIADÓ-HIVATAL:

A Középutczában, STEIN könyvkereskedésében.

EGY FIGYELEMRE MÉLTÓ EGYLET.

Volt alkalmunk többoldalu értekezéseink által kimutatni azt, hogy Erdély kiválólag van hivatva a marhatenyésztésre, s hogy egyéni vagyonosodásunk egyik legnagyobb része függ ezen gazdasági iparágától, mely azon kívül, hogy a kevesebb birtokosok évenként jelentékeny és biztos pénz-összeget szolgáltat kezébe, az állam terhei hordozásának is kevésbé van alávetve, s a földön fekvő adó panaszos voltát is, szerencsés kifejlése, s virágzása által mérsékelni, megkönnyíteni képes lehet.

A marhatenyésztés felvirágzására fő kellék, hogy a tartományokban minél jobb, s nemesebb tenyésztő-állatok honosítottassanak.

Elgúzsolt s elfajult anyamarhák csak minél sátnyább nemzedékeket állítanak elé, mire elég példa lehet hazánkban a székely lovak faja, mely egykor oly híres volt, s mely idővel, a lopva szedett csikók nemzedékeiben, mind nyomorubbá kezd válni.

De éppen jobb marha-fajok honosítására nem bírhat a szegényebb birtokos és földiparuzó kellő pénzalappal, s hazánkban a marhafajok nemesítésére eddig csak a nagyobb uradalmak némelyike hathatott, de ezáltal is a jelesebb fajok nem általánosultak, miután az ily vállalkozó is kevés s a tenyésztet lassan haladva elé, a jobb faj marhákért, a szegényebb gazda által megbirhatlan ár követelnek.

Különösen elhanyagolt hazánkban a lótenyésztés, annyira, hogy már a jobb birtokosok kezei közt is csak gyéren láthatni hibátlan és s. épen fejlődő lovakat, pedig tagadhatatlan, hogy a mint a mezőgazdasági reformokkal az istálló-rendszer honosuland, s egyszersmind az ország főbb vonalait vasúttal szelendek át, kiválólag lesz hivatva a ló arra, hogy földünket azzal mivelhessük, mert a gépgazdaságot az iparerőben a gyorsaságot vallja főkelének, s a takarmányokkal takarékoság is ajánlott teszi oly igras-marha használatát, mely a gyorsaság által pótolja a számot, s a kiadást a munka kétszeresére által kevesbíti.

Ez mind igaz, de el vagyunk szegényedve, honnan merítsünk alapot, hogy gazdaságunkban nemesb fajta marhákat honosíthassunk?

Arra csak azt felelhetni: a mit egyes erő meg nem bír, azt társulatilag átvihetjük. És ugyan melyik józan felfogású gazda, lelkes, gazdasági, haszonbérő, szóval minden, akit akarmánytermények teremtészt nem adhat ki örömet évenként két-három ezüst rfrint részvényt azon reményre, hogy sorsvetés szerint tén egy év alatt, de évek múltával bizonyosan oly nemes fajta anya-állathoz jut maga vagy utódai, a mely addig beadott részvénye értékét messze felülhaladja, s a minőnek beszerzésére egyszerre a kívánt jelentékeny összeget egész életén át be nem gyűjthetvén, soha kilátása se lehet?

Az ember társadalmi lény régóta, de a társulatok jótékonyasága csak most kezd mindinkább kiemelkedni, miután a közlekedések gyorsasága által az ember az emberhez közelebb esett, s így képes lett mintegy családiasítani önmagát a közönséggel.

Nem akarom hosszasan jellemezni a társulatok roppant eredményeit: szállók egyenesen a tárgyalásom alá vett kérdésre, s im e téren is látunk társulatokat fel-tűnő eredményekkel.

Előttöm fekszenek a Svábhon és neuburgi lótenyésztési-társulat alapszabályai, s benne egy oly ingerlő és gyakorlati eszme, miképp szinte csodálkozunk kell, hogyan nem jöttünk éppen mi előbbre gondolatra, s hogyan kell ezen eleven ötlet dicsőségét éppen a sváboknak engedni, kikről a csaták dicsőit oly örömet megtagadnók; már pedig a szép lovak tenyésztetése körül minden genialis eszme leginkább illetve egy harci népet.

De szép dicsőség az eszmék dicsősége, mert az közös a világgal, s oly eszmét, mely már a gyakorlatban is szép sikert arat, minden értelmes ember azonnal siet követni.

A bajor királyságban Svábország (Svaben, Svevia) és Neuburg koronaltartományban még 1847. Maldeghem gróf eszé-

lyes indítványára alapult egy társulat, melynek tagjai évenként három bajor forintot (pénzünk szerint m. e. 2 ft 15 kr) fizetnek, s ezen összegből egy a részvényesek választása mellett alakult bizottság, az összeghez képest bevásárolt válogatott s hibátlan anya-kanczákat. Az így bevásárolt ló azonnal kisorsoltatik a részvényesek közt, s a ki a nyerdzámot vonja, azonnal használat alá veszi a lovat, melyet oekonomiai célra fordítani joga van, köteles lévén azt lelkiismeretesen kezelni, kihágatásáról ott, hova az egylet választmánya által utasított, gondoskodni, a két első csikót az egyletnek adni, a második csikó beadása után az anyaló véglegesen az ily nyertes részvényes sajátja maradván. Ha a kiadott kancza talán meddőnek mutatkozik, a társulat visszaveszi s más ad; ha az illető rosszul kezelné, szintén elveszteti jogát. A ki későbbre áll be részvényesnek, nyeresékor az addigi részvényt utánfizeti sat.

Nem vegyük a szabályok részletezésébe, csak az általános eszmék lévén szükségesek részvétünk fölgerjesztésére; s annak lelkes pártolására, a ki ez életrevaló eszme honosítása végett fellépni, s így hazánkban egy igen czélszerű egyletet létesíteni kész leendő, a mely irányban már is szinte örvendetes mozzanatokat hirdethet.

Figyelmeztetni akartam hazámfiat, főként a középb- és kisebb birtokosokat s gazdasítzkat, ezen oly életrevaló eszmére, melynek köztünk honosítására teendő nem fázadozás, a később e téren észrevehető anyagi emelkedésben bizonyosan fellélné a helyes hazafiszolgálat öntudatának örömet, véleményem szerint azonban mi a svábokon egy lépéssel túlmehtünk.

Nálunk egy ily társulatot, egyes pontjaiban is a hazai körülményekhez alkalmazandót, az elv általánosságában is viszonyainkhoz képest külebb kellene terjesztetni.

Nekünk ki kellene terjeszkednünk egyszersmind a szarvasmarha-tenyésztés elősegítésére, mely eszme a nép közt birna

remélhetőleg nagy kelendősséggel. A szarvasmarhák feletti részvény, a ló 1/2-része határozathatnék, minthogy az ár is ily-szerű viszonyban áll.

Egy nálunk alakulandó társulat, felölle-ve így a ló és szarvasmarha-nemesítés ügyét, egyszerre két oldalról erősödnék s általánosulna, s a mezőgazdaságot legfontosabb ügyének tenne hazánkban kimerítő szolgálatot.

Azon sokéremű hazánkfiától, ki már is annyi virágzó, s hazánk emelkedését megalapító intézetek élén áll, orsz. Gazd-egyletünk nmu elnökétől, legyen szabad remélennünk, hogy ezen fennebb jellemzett s hazánk értelmesebb fia által bizonyosan lelkesen fogadandó társulat honosítására hatályos szavát emelni, s közbenjárás által azt tetteg átvenni méltóztatandik. Ezen reményünk teljesülésére annyivalinkább jogosítva is érezzük magunkat; mert volt alkalmunk meggyőződni arról, hogy ezen már más hazai lapok által is ismételt külföldi intézet eszméje önmaga által azon kellő méltánnyalálal volt fogadva, melyre azt érdemesnek tarthatja minden erdélyi értelmes ember, a ki hazánk legalaposabb szükségéről valódi ismerettel bír.

Dózsa D.

A nők irói jogosultsága.

(Folytatása és vége.)

A fennebb mondottakban eszméket fejeztem ki, melyeket Gyulainak azon állításai költöttek fel bennem, melyekben a szellem szabadságát a nőnél megtámadva láttam; s most veszem észre, hogy mielőtt ezt teszem, azt kell vala megmutatnom, hogy a nő valóban szellemmel bír, minthogy Gyulai ezen igazságot is megtámadni látszik. Midőn ő, ugyanis a szellem hatalmát felosztja egyes képességek trónjaira, és a nőt mindezekről külön-külön letaszítja, akkor a szellemet megtámadja a nőtl. Ha másfelől megadja neki az ítélet képességét, a felfogás helyességét saját körében, ugy ezt a kort már szellemnélkülinek kell tartanunk, miután saját állítása szerint itten csak hagyomány által kifejtett, jó példa által megerősített ösztönre léven szükség, ki kell hogy legyenek zárva a magasb felfogás, a tágas látkör, a széles ismer-

SAPHIRA.

Irta HALMÁGYI SÁNDOR.

VI.

Saphira.

(Folytatás. *)

En uból megbocsátottam neki és önkénytelen hévvel nyújtam kezemet, a melyet ő reszkelve vitt ajiához. Azonnal bemutatott őt a vajdanak, s e perczől fogva különös érdekléssel figyeltem rá, mint fogja magát az udvarnál viselni. Bámultam ügyességét, melylyel még a vajda mogorva kedélyére is kedvezőleg tudott hatni, örültem előmenetelének és azonnal bizonyos valék, hogy az ifjú fényes pályát fog magának nyitni, de ah!... alig telt el egy pár hét, alig érzé magát itthon udvarunknál, s minden iránta való jó reménységem odalett...

— Meg nem foghatom, miért... mondá Emerentia asszony, nyugtalanul fészkelődve széken. Saphira egy perczig mészázva hallgatott, miközben szép arca egészen elborult, s tekintete elsötétült; aztán egyszerre fölemelé fejét és keserű hangon folytatta:

— Ha végiggondolok tettein és hibáin, mindent ugy meg tudok neki bocsátni, mivel azok egytől-egyig önzézetes és nagytorló jelleméből erednek, s igazán, ha hidegvérrel gondolom meg, nem is tudom mit hozhatnék föl ellene, de van egy cselekedete... van egy, a melyet neki megbocsátnom lehetetlen volt.

— Kitaláljam mi az? — Tehát előtte se titok, ugy-e te is tudod már?... mondá Saphira szikrázó tekintettel és görcsösen ragadva meg Emerentia kezét.

*) Lásd a Kolozsv. Közlöny 42-dik számát.

— Hogy ne tudnám, — viszonzá ez, gyöngéd mosolylyal: — hiszen én legjobban ismerem őt, s ismerve a lángot is, melyet szívében gyújtál, könnyű kitalálnom, hogy elég vakmerő volt neked nyilatkozni, a mi, mondhatom, égbekiáltó, halálos bűn, de a mit a világon minden hölgy megbocsát, csupán csak te nem.

— Ah!... nem arról van szó, — vágott közbe a fölhevült özvegy, komoran elbocsátva sógorasszonya kezét.

— Hogyan? szólj tehát!

— Vehetted észre, hogy a vajda leánya nagy változáson ment keresztül. En hamar megsejtém, hogy hányat ütött az óra. Az ilyen serdülő lányok könnyen elárulják magokat a fűrésző pillantás előtt, s én azonnal tudtam, hogy szerelmes Márkháziába és gyanakodni kezdék, hogy ez elég lelketlen e gyermek szívében a tüzet szítani. Ah Emerentia, e pusztá gyanu gyűlöletesebbé tévé őt előttem, mint tette volt a sirok folyosójában elkövetett vakmerősége. Bizonyítványt akartam minden áron, és én egyszer meglepve őket az egyik csarnokban, oly közel találám egymáshoz, mintha össze lennének simulva, mint két elmerült boldog szerelmes. Midőn öltönyöm suhogása figyelmüket magára vonta, Márkházi visszalépett és semmi zavart nem áruit el... oh őt nem könnyű zavarba hozni!... de Griseldis, Griseldis fulig pirult és aztán ugy állott előttem, mint bűnös az ő bírja előtt. Reszketett keze, midőn annál fogva elvezetém onnét.

— Ennyi az egész? Hiszen ez még keveset bizonyít Márkházi ellen.

— Mit... hát kell-e ennél több! — viszonzá Saphira hevesen. — S aztán nem láttam-e a lánykát naponként mindinkább elepedni, most levertettnék, majd rajongó boldognak mutatkozni. Ah, nekem semmi kétségem se volt, hogy Márkházi elég vakmerő és lelketlen Griseldis-

sel vagy gonosz játékot üzni, vagy hozzá egy nagyarágyó szerelem merész reményeit kötni. Százszor is kérdőre akartam vonni őt, s mivel Griseldist hiába faggatám, többször azon határozattal mentem a vajdához, hogy fölfedezem neki gyanumát. En nem tudom miért, de sohasem tudtam tenni. Ez bosszantott és ingerelt, s még inkább az, hogy Márkházi irányomban mindig bizonyos kétségbeesett vonalmat tanusított, szomorú arca és esdeklő tekintete szünetlen üldözött, s bár megutáltam és gyűlöltem őt, többet gondolkodt rá, mint akartam.

— Köszönöm neked, Saphira, köszönöm, hogy ily őszinte vagy. Most már kezdek sok mindent érteni.

(Folytatjuk.)

ÖRMÉNY KÜTFÖK,

magyar őstörténelmi szempontból.

(Folytatása és vége.)

Mi azonban az örmény irodalmat a jelen tárgyra vonatkozólag kiváltképpen becselessé teszi előtünk, azon körülmény, miszerint általa a hun-magyar régiségek eddig nem ismert, de nem is sejtett világába vezetettünk, vezérfényénél kutatva Örményországban, kivált annak északi felső részében, szintén minden lépten az emberi nem eme bölcséjében egykor ringatott magyarok emlékeire akadunk; hasonló eredménytől koszoruztatnak kalauzolás mellett tett nyomozásaink Caucasiában, de kiváltképpen Belső-Azsiában. *) Az általuk közölt tudósítá-

*) L' Arménie une fois découverte, les portes de l'orient commencent a s'ouvrir et nous laissent entrevoir des richesses, que nous n'aurions osé espérer, et si nous pouvions avoir des manuscrits on ne saurait exprimer quelles lumieres nous allons recevoir pour les rejeter ensuite sur l'histoire de cette savante nation sur celle de ses voisins. L' Abbé Villefroy.

sok oly időből és iróktól származnak, mely időben az örmény irodalom virágzásának tetőpontján állott, és mely irók nagy részt magok is az általuk elbeszélte eseményekben, az örmény hadak kíséretében részt vettek, vagy azoknak egykorui s szemtanúi voltak; ilyen többek közt Elysaeus amaduniui püspök, ki II. Isdegerd és Peroz perzsa királyoknak a keleti hunok elleni táborozásaiban az Oxus mellékén, az örmény hadak kíséretében jelen volt, és ezen hadjáratnak a perzsákra nézve szerencsétlen kimenetelét leírta; az örményeknek ugyancsak a perzsák ellen, az V. században, a hős Vartán vezénylete alatt folytatott vallási háborújáról írt munkájában, mely angol nyelvre lefordított, és a melyről, Horvát István után, figyelmeztető tanár ur emlékezik. **)

Az örmény irók említett tulajdonságainakl fogva legalkalmasabbak, kikre a magyar népet tárgyzó kérdésekben meggyőződésünket alapítsuk; csak hogy az érintett siker biztosítására kettőt szükséges mindenképp jól tudnunk: először azon neveket, melyeknek a magyar ajku népek az örményektől és más keleti népektől jelöltettek; másodsor az azokat, melyek a görögök és romaiaknál jelentésben a keletiek-től használtaknak, megfelelnek, hogy magunkat vizsgálódásainkban tájékozhatassuk; hogy valamint minden nemzet életében, ugy a magyaréban, mindenkor főszerepet játszó és régiségei kifürkészhetésében irány-tűl szolgálni kellett névnek, különböző időkből és különböző népeknek különbözősége bennünket ne tévítva, hanem a magyar törzsre vonatkozó történeti emlékek könnyebb föllelésére és megértésére vezérlejen, mi, a fenforgó kérdést illetőleg, annál nagyobb nehézségekkel van egybekötve,

**) The History of Vartan and of the Battle of the Armenians stb. by Elysaeus.

retek, s a szellem minden magasabb nyilvánulása.

Gyulai szerint a nők általában nincs ereje az alkotásra, ő képtelen valódi költészetre, bölcsészetre, politikára, nagybók történeti tények felfogására, mélységre, humorra, tragicumra, comicumra sat. A nőnemen lehetetlen egy Shakespeare, egy Kant, egy Bacon, egy Bethoven, egy Phydias, egy Michael Angelo sat.; mindezekre egyéb ellenvetést nem teszek, mint azt, hogy az irónok népe még kised nép, s hogy kis népnek nehezebben vannak nagy emberei, vagy annyi nagy embere, mint nagy népnek. Másfelől felhozom azt, hogy a nő életmódja által elzáratik a tapasztalatoktól, melyek az ész belátásait higgaszítják, a fantáziát taplálják, az akaratot erősítik, és így ő az alkotás képességének Gyulai által is kijelölt három főtenyezője kifejtésében gátolva van. Bár is ez nem oly lényeges, mint képzelnék, mert a nő másfelől nagyobb mértékben bírja a szellem ösztönét, s ezért „kitanál” gyakran ott, hol más „kitanul.” végre felhozom azt, hogy a nő nem nyer sehol se művészi, se irodalmi neveltetést, még csak olyat is ritkán, mely okvetlen el ne homályosítaná szellemi képességeit; hogy ő, mint Prometheus, egy szőlő, csak orozva jutott mindíg a mennyi láng birtokához, s ha ezzel elteltenben megtekintjük, hogy mennyi és miként tanult a férfi, nem azon kell-e inkább csodálkozunk, hogy nincs közöttük több lángész. Csak mivelés teszi, hogy a vadon termő barack kis kesernyős maghátyája azon pompás zamatot gyümölcséssé válik, melyet ismerünk. Dieux est le createur du monde, l'homme en est le reproducteur, ez a szellem népe is igaz. Csak helyes mivelés által juthat az ember szelme, és így a nő is oda, hová azt a természet meghívta.

Ha a nő eddigelé hátramaradt, az bizonyosan nem lehet vád se a természet ellen, mely őt teremtette, se a nő ellen, ki magáról nem felelős, minthogy testileg gyenge levén, a férfi hatalmába adatott, s elnyomásban volt, s hagyományos elnyomásban maradt még sokáig, s van még most is sok helyeken, ő levén a természetnek első rabszolgája, a rabszolgá rabszolgája. A vád inkább az erős nemet támadja meg, mely, mint a történetből tudjuk, s mostan még vadon élő népek viszonyaiból látjuk, a gyenge nemet a természet által reá mért szenvedések miatt Istentől, természetétől megvetett, büntetett lónyennek tartotta, és testi gyöngeségét sokáig intésnek vélte lenni arra, hogy szellemét se hagyja erősödni. De, hogyha ezen vád az erős nem ellen bár felhozható, úgy azt másfelől kimentik azon általános természet törvény, melyet Helvetius megjegyez, hogy ugyanis: ki mindent tehet, a mit akar, többet akar, mint a mennyit kell. S hogyha valójában bünt követett volna is el ellenük az erős nem, úgy ő adta az emberfajban a megváltót is, ki nem csak az emberiség bűnét törlesztette a Mindenhatónál, hanem a gyengeségét is az emberiség előtt.

S így a kereszténység elvei nem csak kien-gesztelődni tanították a nőt a szenvedett elnyomásért, de meg is szüntették az elnyomást. Innen van az, hogy a kereszténység után nem tettek a nők emancipáció kísérleteket. Például a doni amazonok, a cseh nők hét évi harczi-as magokartása, a római asszonyok fellépése, a senatusba való behoztatásért, mind keresz-

ténység előtti dolgok. A mint nincs rabszolgá, nincs azoknak fellázadása; a mint nincs nők elnyomtatása, nincs azoknak emancipációi törekvése. Nem, a nők — bár mit hiszen is Gyulai, — nem törekvésnek böhö és bűnös emancipációra. Nem fog azért azon igyekezni egy nő se, hogy olyszzerű állításokat, miképp nemünkön egy Napoleon, egy Washington lehetetlen, akár irás, akár tetben megcáfoljon: sőt csudálko-zunk, hogy Gyulai ily egyenlőségeket hoz fel akkor, midőn a nőről, s a nő irói jogosultsá-gáról vagyon a szó.

Az, a miről a nő meggyőződve van, se több, se kevesebb, mint az, hogy ott, hol a természet nem emel előbe korlátokat, és mivel nemzettek közvéleménye se, ott ő szabadnak tekintheti magát.

Írói jogosultsága ellen természet által emelt korlát az lenne, hogy ha a nő nem birna iro-dalmi képességekkel. Ezt pedig nem lehetni, miután az irodalomnak egyik nem megvetendő részében, dacára a felhozott akadályoknak, egy rangon áll a férfiival. Midőn képes felmutatni egy Sapphot, ki a tizedik muzsának neveztek a görögök; egy Aszpaziát, ki ékes-szólást taní-tott Athenae legkésebb-szóló polgárának; egy Corinnát, ki Pindarust ötször győzte le; egy Delphine Girardint, ki tizenhét éves korában nyert el egy a franciaia akademia által kitűzött jutalmat; egy Sevignet, kinek levelei most is, mint az ízlés mintaképei, bántatnak, habár egy sor se volt azokból a nyilvánosság számára írva; egy Staelt, egy Lady Morgaut, egy Sau-dot, ki jelenben Frankhon legjobb regény-író-jának, sőt legjobb prosaicusának ösmernek el.

A nő inkább azt hiheti, hogy az ugy neve-zett szépirodalomban az erős nemet túlszá-nyalhatná. Így vélekedett Dalember is, ki a nőkről írva, azt mondja: Nous ne pouvons nous dissimuler que dans les ouages de gout et d'agrement elles reussissent mieux que nous.

Mig másfelől, ha megtekintjük azt, hogy a legkomolyban nem csak ízlés és kedély vilá-gába tartozó irodalmi téreken is megkülönböz-tette magát nem egy nő, s ezt összevetjük az-zal, hogy tudományos mivelődést soha, vagy csak kivételképpen nyert, és azzal, hogy csa-ládanyai kötelességei kevés időt adtak, vagy kevésnek adtak időt ilyszára törekvésekre; úgy azt kell következtetnünk, hogy a természet itt se volt hozzá cseppel se mostohább, mint az erős nemhez. Hisz filozófát is tanított már nő tan-székről, és Descart szerint, nem csak van ké-pessége a filozófiára, sőt több van mint a fér-fünek.

Mathesisnek is volt már nő kinevezett taná-ra, báris Gyulai szerint a nő nem képes az abstractiora. S bár a tanulásban nincs kitartá-sa, mint ezt Gyulai állítja, mégis a maga idejé-ben Homernek legjobb fordítását egy nő adta, midőn a korabeliek megjegyezték, hogy mig madame Dacier úgy fordította a nagy költőt, mint tudós férfi, La Motte Fouqué, ki vele ver-senyzett, úgy, mint eszes asszony.

Sőt az analysisről is, mit oly megközelít-hetlenné tart Gyulai nő szellem által, irt már nő oly becses munkát, hogy azt a tudós Euler, mint a legjobb bévezetést saját műveihöz, mu-tatta ki.

Mindezekért, tudom, hogy Gyulai nézete és más övéhez hasonló vélemény, ha még ilyen létezne, a nővel el nem hitetheti azt, hogy ne-ki irodalmi képességei ne lennének, s hogy

azok ne hordanak magokkal használhatóság za-badságát is. Ezért magyar irónok van leszen. De valamint Nemethonban, hol a speculation-ban elmerült szomszéd nem látja az igazságot közlemben, s még mind nem tud a nőre nézve kivergődni a mult századok börhönyödött né-zeteiből, s ennek következtése nem az, hogy ne lennének irónói, hanem az, hogy azok sok-sok gyengébbek, mintsem ellene hogylegyenek: így a magyar is, hasonló eljárással, nem azt fog-ná elérhetni, hogy irónói elő ne álljanak; ha-nem azt, hogy azok silányak legyenek. Mert csakis az elbizakodottabb, hiubb talentumok lépnének föl, s azok, kik a kimivelődés, a tö-kelesítés szükségét, épp nagyobb képességek-nél fogva, magokban éreznék, s erre segítetté-nek, azok hallgatni fognának.

Polyxena.

Figyelmeztetés.

Az erdélyi Gazdasági-egyletnek közlebb-ről feltett, s ezen lapok idei 40-dik számában közreadott jutalom-hirdetésének egy pár tétele következőleg igazgatitok ki: A 9-dik szám alatt említett s 6 darab arannyal díjazandó manga-licza-kan, egy és két év közti, a 40-dik szám alatt említett legjobb telever-kan, 12 és 18 hó-nap közötti életkor, kell hogy legyen. Kolozs-vár, 27. máj. 1858.

Tiszta László, a gazdasági-elnök.

BELFOLDI LEVELEZÉS.

Harasztos, május 19-kén. — Elővigyázat a fenyegető szükség megelőzésére. A jelen év tavasza egyike azoknak, melyek a nyo-mor szülötteit, mehöken rejtik. A kedvezőtlen időjárás az őszvetést alig csirázta ki, s azt is a kopár, dermesztő-hideg tél folytonosan fagy-laló szelektől kísérte, annyira kigézte, hogy azon a hasonlóan hideg, szeles, száraz tavasz semmire segített. A földész mindeddig azon reménytől táplálott, hogy tán a jó természet az itt-amott gyöten látszó vetésnek tenyésző erőt ad, s így legalább a magját vissza fogja kapni. Eljött már az idő, mely keservesen jó-solja, hogy a nyári aratásra nincs semmi kiné-zés. Ha ezen roz kílátás egy vidéken volna így, egy a sötét jövővel könnyebben ki lehetne bekülni: de midőn, az egy Háromszék kivé-ve, mindenfelől leverő hírek agasznak, elő-re készitünk kell magunkat az után levő aka-dályok legyőzése; vagy legalább megkönyíté-sére. Vigyáznunk nemcsak eszelység, de köte-lesség is. A különböző tájékokról jövő utasok leveretten panaszkolják, hogy az ősi vetés csa-knem mindenhol kipusztult, a szőlő kiszáradva, meddőn maradt, gyümölcstenyészés s széna-termés nem leszen. Istennel! az 1817-ki örök-re gyászos év tán minden szörnyével, jajai-val s az éhhalál szivrendítő jeleneteivel vissza-kerülend, s mint akkor, egy most is rongált hazánk népességének egy tizedrészt kora sírba ragadja, s az embereket természetellenes, vagy tán borzasztó élelemszerre kényszeríti? Irtó-zom e gyászkepet még emlékeimben is visszaho-zni. Serdülő ifju voltam én akkor, s a kínzó in-ség látása még benyomást hagyott lelkeimben. Az idők, melyek a tapasztalás által tanítomés-

tereit az életnek, felhívják a lehető látogatások elvárására intézkedéseket tenni. Bajainknak legnagyobb része öröklött előitéleteinkben, agg-szokások fonyadt emlékeihez csökönös ragas-zkodásban rejlik, s ha ezek jobb szellemünk-től tovább is lebilincselve tartják, az enyészett ka-puja nyitva áll előttünk. Megjön az anyagi el-szegénység, mely szellemi létörpülést s erköl-csi lesüllyedést von maga után, s ezek együtt kezét fogva, a lassu halálnak előhírnökei. Szólok tehát a jelenre és jövőre vonatkozólag egy pár figyelmeztetést.

1) A jelenre vonatkozólag. Még a ta-vasz, főleg a törökbuza-vetésnek ideje nem mult egészen. Az ősi vetések diszlését okné-kül várjuk. Ki kell szántani azokat, s a földet törökbuzával bevetni, mely lágyemelegvízben megázta, a porhanyó földben hamar kiczi-kázik, s egyszeri kapálás után is jó termést hozhat. Ha néla teljes értségre nem jutna, szedéskor két-három nap az udvaron el kell te-ríteni, s aztán bátran el lehet rakni oly helyre, a hol a szél járja. Ezáltal kikérülhető lenne azon szükség, mely sok családnyával egész életkreszményét eladta, s a jövő nemzedéket koldusszegénység teszi. Lehetnek, kik a jó-vőre kílátást nem tartják aggasztónak, s a meg-levő gabonát elegendőnek vélik, hogy az a re-mélhető különösen terméssel a jövő évet bi-ztosandja. Ez ámtás és magunk megcsalása lenne. Most a körülmények nyomasztóbbak, mint a fennebb idézett szük évben; akkor a földesur és jobbágyok közti viszonyok fennállván, köl-csönös érdekkötelezettséget szabtak mindenik élébe, a honnan amaz ezeknek teljesítményét, mint a kiket gyermekek gyanánt tekintett, nem-csak pártfogással, de pénzzel élelemszerrel bőven visszalátta s az inségből kiszabadította. Számos példákat tudnék én erre fölhozni, me-lyek által sok föri és nemesi renden lévő ak-kor szenvedő embertársainak könyeit letöröl-ték, s az életet családoknak adták vissza. Az ilyenek méltók, hogy a történelem muzsája örökemlékű feljegyezze. Az idő a viszony kö-telektét felbontotta, a segélynyújtásnak okával együtt annak mivelete is megszűnven, a birtok-os csakis magáról kénytelen gondoskodni. A vagyon, az évi jövedelm lejjebb szállott. Az események előtt megtakarított különemű ter-ményekben mindíg volt annyi tartalék, mely a következő évi székségek mennyiségét szinte fe-dezte. Most, a hajdan ilyenkor számos csépe-tetlen asztalokkal rakott csűrök mellett, egyet-kettőt alig találunk. A kasok üresen állanak, s azokban jövőre nincs remény. Ezen körülmé-nyek azon elővigyázatra köteleznek, hogy, mig az időből egészen ki nem fogyunk, tavaszive-tést, törökbuzá, krumplit sat. vessünk, utes-sünk. A szükség — éhség — az emberi nyomo-roknak legfelsőbb fokozata.

2) Hogy ezen évben bor nem lesz, az ál-talános panasz, és igaz is. Ezt erőltetni túlesik az emberi ész, és szorgalom határán. A pincesz-lyek az események után soha meg se teltek, magyrészt üresek. Ennek oka egyfelől abban rejlik, hogy a munkás kezek hiánya miatt hir-neves szőlőhegyek sok helyeken parlagban, mi-véletlen maradtak, s a hol mivellették is, a bir-tokosnak kevés hasznót hajtottak. Minden el-pusztult szőlő, köz- és magángazdászati tekin-tetben, tetemes veszteség. Ha a mivelés alatt állók nem teremnek, ez közvetlen kár, mert a munkáltatásra az évi termés reménye nélkül

minél bizonyosabb az, hogy a magyar faj kez-det óta különböző rokon ágazatokra szakadt, melyek mindegyike különböző időkben és kü-lönböző népeknek különböző nevet viselt; de a mily nehéz egyfelől a feladat a különbéleaku és hangzásu elnevezésekben a magyar föltszre, mint annak egyes ágaira, ráismerni, az itt-ott elszórt és őt tárgyzó történeti adatokat egybe-gyűjteni és összhangzásba hozni: szint oly meg-lepő a siker, szint oly édes és magasztos az öu-tudat, melylyel egy ily bonyolodott kérdésnek megoldása körül tett fáradozás a historiai igaz-ságot kedvelő és vizsgáló elmét jutalmazza.

Ennyit az előszóból. Az első rész végén pe-dig az örmény és egyéb keleti kútfőkre vonat-kozó következő sorok állanak:

„Nem szükség megemlítenem, miszerint az érintett fényes eredményt közelebből egyedül az örmény irodalomnak köszönhettem: egyedül mondam, nem azért, mintha azáltal a többi keleti irodalomnak becséből legkisebbet levonni kívánnék; hanem azért, mert, őszintén meg-valva, én a valóságos keletiek közül, ide nem érve a görögöt, — csupán ezen egyet ismerem kellőleg, és használtam jelen értekezésemben. Ezen körülmény azonban távol attól, hogy leg-kevesebb csökkentené becsét a többi keleti nyelvek- és kútfőknak, de sőt azt igenis nagy mértékben neveli, mert ha az örmény littera-tura, mely eddig jó formán számba se vétetett, magyar őstörténelmi szempontból kibányászva, ily nagyfontosságú fölfedezésekre vezet, amnyi fényt és világosságot képes a magyar nemzet legrégibb ázsiai viszonyaira árasztani: mit nem remélhetni a többi keleti népek irodalmától, melyek részben az örménynél gazdagabbak.

Mennyi a magyarok ázsiai viszonyosságait tárgyazó becses adatok nem hevernek parlagon

és várakoznak egy nyelv, föld és historiai nép-ismerettel kellőleg ellátott magyar történet-bu-várra az arab, perzsa, georgiai, sanskrit, tibet és főképp chinai kútfőknak, melyek gondosan kizsemelve és összehordva, bő anyagot szolgál-tatának egykor a magyar előkori történetek-nek összefüggő előállítására, a mit csakis ezen az uton remélhetni; mert, hogy Jerney szavai-val éljek: „míg a nemzet viszonyosságait illető mindenféle elszórt adatok, történeti tanutételek, írott és nem írott emlékek fölkeresve, megviz-gálva és használható anyagok, meg segéd-for-rásokért egybegyűjtve nem lesznek, nemünk történetének hi rajzolatát hasztalan várjuk, csak töredékeket, meddő vázlatokat teremhet elő fáradozásunk. — Legelső és legszüksége-sebb lépés tehát az anyagok, tényeket tanúsító kútfők és az egyes részeket, mint egészet al-kotandó annyi lánczszemek kikutatása és össze-hordása.”

Már pedig nincsen, véleményem szerint, a magyarok története fonatának, ott, a hol az Eu-ro-pába költözések előtt fölfelé megszakad, fel-fogására, s az azt megelőzőt időkre főlebb vi-telére alkalmasabb, nincsen az arra megkíván-tató anyagok, történeti tények, nyelvemlékek egybeszerzésére célszerűbb eszköz, a keleti kútfők gondos tanulmányánál. Általok nem csak némely eddig ismeretlen téreire vezettetünk a magyar-elővilágnak, nemcsak számos új any-a-goknak jutunk birtokába, hanem a már eleve ismeretes térek is új fényben derülnek föl, kö-zelebből és több oldalról határozódunk meg, a kevésbbé ismeretes pontok homályukból, me-lyekbe burkolva valának, kivetkeztetnek és föl-világosítottak; szóval, a láthatár körülöttünk minden irányban tágul és terjed, a már meg-le-

*) Tudománytár. 1843-dik évi januáriusi füzet.

vő és a görög meg romai kútfőkben itt-ott el-szórt történelmi anyagok, a keletiek jótékony világánál, fényben és értelemben roppantat nyerne; a meglepő összhangzás, mely mindkét rendbeli ó-t-i. és u-j anyagok közt minden nyo-mon észrevehető s a melylyel egymást kölcsö-nösen felvilágosítják, írora szintugy, mint olva-sóra kimondhatatlan jótékony hatást gyakorol.

A mi érdeket a magyarok őselei, hajdan-kori nevei és lakhelyei fölől a kezemnél levő örmény kútfőkben találtam, azt ezen könnyben híven leraktam: nem volt, nem is lehetett cze-lom a tudós világnak ebben egyösszefüggő egé-szet adni, hanem egy ilyenek egykori kidol-gozásához, szükséges anyagok szolgáltatása ál-tal hozzájárulni, és a magyar tudósok ez ér-dekbeni törekvéseiket elősegíteni.

A mutálványul felhozott jegyzetek elege-n-dők, úgy hiszem, annak bebizonyítására, miképp az örmény irodalom és annak magyar őstörté-nelmi szempontból fontossága figyelmemet ép-pen nem kerülte ki, sőt azt igenis korán magára vonta és foglalkodatta; nem terhelte tehát a t-tanár ur által felhozott éme vád: „Azonban fáj-dalom! elhunyt történetbuvárunknak e tudomá-nyos figyelmeztetését és bizodalmas szövegét, mely az örmény kútfőkbeli nemzeti történel-münkre nagyobb világot vala derítendő, hallga-tag fásúltság követé. Nem akadt egy is hazai értelmiségünk körében, ki történelmi multun-kat ezen oldalról taglalgatja volna.”

Minélfogva, tisztelt tanár engedelmével, hoz-zám intézett szavai kis változatotlani vizsgálgozva, végül is ugyancsak a magyar történettudomány érdekében viszont azon buzgó eszedzéssel for-dulok a magyar értelmiség bajnokaihoz; hanem akarják önk, hogy az örmény történet-iroda-lomnak őseink élet-eseményeit földerítő jegye-

tei elzart sybilla-könyvekként továbbra is isme-retlenségökben maradjanak; ha birni és ismerni ohajlják azokat, mint nélkülözhetlen adatokat a magyar hajdanok történetkönyvéhez, pártol-niok kell az irányban tett törekvéseket.

E czelhoz pedig Erdély honfiainak tudomá-nyos értelmisége s nagyainak nagylelkűsége se-gíthet legsikeresebben.

Ne engedjék, uraim! hogy ezen, e téren, merem állítani, első homi komolyabb irodalmi termék, miután annak létezése már csakugyan tudomásukra jutott, részvét és pártolás hiánya miatt tovább is elrejtve s ismeretlenségben ma-radjon. *)

Boesánat, ha a napjainkban annyira fontos-sá vált jelen történet-irodalmi ügyben bizalmas szótalmat főképp nt. tanár urhoz intézem. Ön-nek szözeata riasztotta fel munkámat hosszas ál-mából; legyen munkás benne, hogy mielőbb világot lásson; különben könnyen megeshetik, hogy hajlamát követve, új, az előbbinél mélyebb álomba merül, vagy éppen örökre elalszik; erő-sen hiszem, hogy reményem kódtávkolint nem fog szétozslani, bizalmam nem volt homokalap-ra fektetve, és a magyar nemzet birni fogja di-cső ősei ázsiai ősrégi történetének ez ideig saj-nálva nélkülözött örmény-magyar emlékeit.

Adsint Mecaenates, non deerrunt, Flaccé! Marones.

Lukács Kristóf.

*) Im itt egyike jelentkezik a megalakulandó erdélyi muzeum legelső teendőinek. Budapesti Int. Szerk.

nagy költséget kell fordítani, hogy a távol jövőt lehesse biztosítani. Vannak helységek, melyeknek minden vagyon és jövedelemforrásuk szőlőhegyeikben létezik; ha ez kiapadt, nem képesek az utolsó fillért megszerezni. Az ily jelenet nagy próbákra és élet fenntartására. A marha, melyet a szegény, szorongatott ember kényereért eladhatna, olcsóvá és eladhatatlanná válik, mert mindenki árulja; ellenben az ital, bor, pálinka megdrágul. Így összeköszésében a mulhatlan szükséges és a mellékes kellekeknek, az önfentartási kötelesség parancsolja, hogy az elsőt megszeresszük, az utolsót pedig mellőzzük. De hát ezt mivel pótoljuk? tiszta friss vízzel, melyet a jó természet kristály-forrásokban buzogtat fel az élet és egészség fenntartására. Főleg, barátim! az elbűtölt, testtől pálinkának mondjak örök-bűsöt, most, midőn a paizsos szűkössé izmos körmeit az ajtók küszöbére vetette. Hígyétek el, ha ezt leszitek, egészségesebbek, jobbak, vagyonszobák és boldogabbak lesztek.

A jövőt illetőleg lesznek némely figyelmeztetések.

Fejéregyháza, május 18-án, 1858. — Tisztelt szerkesztőség! Becsés lapján legyen szíves egy kis tért engedni, a következők szerény soroknak:

A fejéregyházi helvét hitű egyház, mely hogy sok már emléket is elvesztett egyházak sorára nem jutott, egyedül a méltóságos Haller grófok nemes-lelkűségének köszönheti, midőn a nehéz idők sulya alatt végpusztulásnak menne szembe, se templomát helyreállítani, se a lelkesítő lakot használhatóvá tenni nem bírván: özvegy gróf Haller Jánosné, Kleist Susanna, ő nagyságától, a sorvadt épületek kijavítására 20- husz pengő forintokat volt szerencsés f. év május 17-dikén ajándékolni nyerni.

Sokkal mélyebben tiszteljük a nemes-szívű grófnét, ki a régebbi időkben is gazdagon ajándékozta az egyházat, mintsem hírlap útján közönlényülk alkalmatlankodni merészeljünk; mivel azonban, a sok egyházból messze kiálló hanyagság, és így melegség föllekesítésére kedvező eszköznek látjuk

Ezenel a Fejéregyházán lakó helvét hitűek nevében, lelkünk legbensőbb halaját nyilatkoztatjuk, a minden felekezetiességen magasan túl emelkedett, igazán keresztény lelki nemes grófnak. — A Fejéregyházán lakó helvét hitűek nevében.

M. Panit, máj. 14. — Tisztelt szerkesztő ur! Nem vagyok a gyászhirok postája, lelkem megcsik a szenvedés láttára, s a nyomort hirdetni nem szeretem. de szenvedés és szerencsétlenség által okul az ember, s ha a közmondást szerint, *hatal van is a magyarnak esze*, alkalmilag a roszból is a jövő hasznára következtelhetni. E hó elején M-Borbándon és Makkfalván történt tűzvész borzasztó rombolását az ottani levelezők bizonyosan megírják. Gróf László Albertnek a náznánfalvi határon, a Maros partján fekvő májosi épületei is folyó hó 14-kén éjfel, 4 fő, szarvasmarhák és gazdasági-szerekkel lángok martalékvá lettek. Jövedőm csüggyt lelkem, csak az értelmesség hallásán hőklen vissza, hogy az emberiség nagyrésze még nem észlel, nem számít, s a vak előítéletek szenvedélyből ki-honlatkoznai nem bír; vagyónát, mi jelen körülmények közt oly nehezen szereshető, a lehetőség biztosítani meg nem szokja.

Csodálkozom az emberek fogalmán, igen, különösen a földmivel és mivellettő birtokos-országban, hlt magokat s kiket mi gazdáknak nevezünk: mert szerintem gazdaság annyit jelent, mint óvni s biztosítani azt, mink van jövedőre. Bann a honban vannak társulataink, a miénk s ezeket ápolni, fenntartani honfi-kötelességünk is.

Tavaszuink száraz, május 9-keig semmi eső, semmi fű, még a juhok is legelőhiányban vannak. Az öszvetűsek nagyon szegények, tisztá-buza vetéseinkhez semmi remény, őszi árpánk mind kivesszt, az éjszakák hidegek, sőt fagy-lók voltak. Külömben Merkur ur, furcsa ur, a nem rendes időjárásán kívül, még csodadolgokat is produkál. M-Bándon egy kancának kifejtett ép, szép csikója született, de minden száj nélkül, s a szegény pára tépnélkül pusztult el. M-Panitban egy gyermek született, kinek szemei a fötőlén egészen egyenesen felváltak; de e csodafaj, miután keresztiséget ért, két héti elég súlyos élet után, csakugyan élni megszűnt. Ugyan Panitban egy juhnak nem élő, de kifejtett bányája tökéletes agár-szájait, fővel, derékka és lábok-kal született. A természet is tréfálódik, mégpedig vastagon, sőt gúnyolódik is néha.

De mindent feledünk, május 9 kén megfordult a természet folyása, esendes, langyos eső, lanyha idővel, a hideg éjék kimeradtak és a legtermékenyebb meleg napok járnak, kevés, nem szerfeletti esővel; kerti-velmény és dohány-plántáink sikerrel kiültethetők, s a tavaszi vetésekhez szép remény köthető. — Dópo vederemo.

r. l.

KOLOZSVÁRI NAPLÓ

— A „Sieb. B.“ értesítése szerint, kormányzó herceg Schwarzenberg ő magassága egészségi állapotára a karlsbadi fürdő jörvendőtető jó hatással van.

— A közelebbi lapunkban említett főorvosi

állomásra a választás megtörtént; a három főszavazatot nyerték ily renddel: Békéty, Szombathelyi és Engel urak; feltűnőbb szavazatot nyertek: Oroszhegy J. Mál és Gajzago urak.

— Komáromi Ferenc hazánkba, közünk mulatván, a mint értesültünk, a hazánkban működő színtársulatokkal előadati szándékozik „Nénike“ és „Kabát s nyakkendő“ című, s a pesti színházi bírálat által előadásra elfogadott vígjátékait. Miután „Nénike“-jét Bulyovszkiné szereplése mellett a napokban adják Nagy-Váradon.

— E hó 25-kén zivatáros időnk volt, erős mennydörgéssel. A villám lesújtott a magyar-utczába, s egy épület kéményét leüté, s egy alant heverő kutyát lesújtott.

* Váradi Lászlónak a Kolozs. Közlöny tárczájában megjelent költői fordításai héber nyelvűből közelebb figyelmet gerjesztettek. Mint értesülve vagyunk, Váradi László több ó-kori héber író (mint Hallevi, Esra, Gabirol, Florentinus, Charisi stb.) műveit is lefordította, s azokat önálló füzetben szándékozik nemskára kiadni.

* Az erdélyi bányász- és huta-részevnyes-társulat megálapította tervezett két millió forint tőkéből, mint a Kr. Ztg. írja, már alig 200,000 pft hiányzik.

— Lisznyai Kálmán költőnk kiadása mellett Tót László „Alföldi pacírta“ című alatti népdal-gyűjteményére előfizetés hirdettetik. Előfizetési ár: Pesten 30. vidéken 40 kr.

— A nagyváradi-brassói vasút-választmány elnökének a részvényesekhez küldött értesítése szerint Ő Felsőge rendeltetéből a m. keresk. miniszterium egy bizottmányt küld Erdélybe kérdéses vonal megvizsgálására, s a hazánkat át viendő vasút-vonal elhatározása végett.

— Megjelent a tudományos Hunfalvi Pál által szerkesztett „Magyar nyelvészet“ III. évi folyam V. füzet, tartalmát képezik: szerkesztő értekezése a magyar-ige időről, vonatkozva Fogarasi Jánosnak közelebbi akadémiai értekezésére. Ezt követi Fekete János hazánkfiának ügyes értekezése a román (oláh) nyelv, cím alatt, ezután a hajtogatást tárgyalva. Dícsérendő, hogy Fekete ur általában nem használja a cyrill-betűket, melyeknek kikészítése annál ohajdandó és egyszerűsöd észszerűbb volna, mert miután elismertett, hogy az oláh nemzet a román népfajhoz tartozik, s nyelve is inkább hasonlít a román faji nyelvhez (olasz, francia, spanyol, latin nyelvekhez): következetes dollog volna az, hogy hasonló betűket alkalmazzon, a miáltal nyelve sokkal könnyebben eltanulható volna az európai népek által. Továbbá Imre Sándor értekezik „az ember neve, némely arja nyelveken“ cím alatt, s a füzetet „Iskolai tudósítások“ és „Társok“ cím alatti pár rövidebb cikk fejezi be. — Csodálkozunk, hogy derék nyelvészünk, Engel József, miért nem veszi igénybe ezen ügy szaklapot; mert habár nézetek eltérnének, egy alapos vitaközlés jótékony lendületet adna a nyelvészeti ügynek, s magára vonná a közfigyelmet.

— A Pesten nagy élénkséggel örvendő loversenyek már mindjárt kezdetüket veszik. Junius 5-kén futnak az 1,000 arany első osztályú államdíjra, a 300 arany nemzeti díjra, a 100 arany Széchenyi-díjra; hatfőn június 7-én, a gr. Károlyi István megjutott 5,050 frint felversenyére, a 100 arany hazafi-díjra; a báró Biel felversenyére; az asszonyoké díjra: szerdán, jun. 9-én, a 600 arany második osztályú állam díjra, az 500 arany Eszterházi-díjra stb. Csütörtökön, június 10-én, a b. Sina által kiűzött 400 arany díjra, s a csáki vándor-társulat által ajánlott ugrató verseny-díjra.

* Beszterce város részére, mely mult év april 18-án pusztult tűzvész által lön meg-látogatva, folyó év april 18-dikáig 27,967 frt 48¹/₂ kr. adakozási összeg gyűlt be. A tűzvész által okozott kár 300,000 pftot tesz.

* A pápaiaknál Munkácsi Flóra k. oly nagy hatással vendégszerelt, hogy miután az ottani kertekből számára elég virágot nem szerezhettek, Győrből rendelték meg virág-füzéket, sőt, mint a „Szépirodalmi Közlöny“ írja, a lelkes pápaiak a művésztől iránti hódolatuk jeléül, egy a színházi terembe vezető hidat is rögtönöztek, melyen át a művész az alakból egyenest a színpadra mehetett, s a hidat „Flóra hídja“-nak nevezték. (V. Ü.)

— (Adakozás.) A szamosújvári templom számára R. d. n. ó. f. Zsigmond, nyugalmazott százados ur, öt pforintot küldött be szerkesztőségünkhez.

KÜLFÖLD.

Törökország. — A „K. Z.“ levelezője írja: „Azon közbenjárati javaslatokat illető jelentésben, melyeket a porta a montenegroi ügyben Orosz-, Francia-, Angol- és Poroszország részéről elfogadott, nagyon feltűnt, hogy Ausztriáról említés sincsen. Jól értesült körökben azonban, stambuli legújabb tudósítások szerint, nem ti ok többé, — miután a török követ ez iránt salonjában leplezetlenül nyilatkozott, — hogy a porta, „Orosz-, Francia-,

Angol- és Poroszország azon sürgetésének,“ melynélfogva a kérdést ne fegyvererővel, mire elvitatástan joga vala, hanem békés úton oldassa meg, csak Prokosh báró, a Stambulban levő es. internuncius, ismételt előterjesztésére engedett.

A „Nord“-nak Párisból, máj. 21-dike estéjéről táviratilag jelentik; „Algesiras“ és „Eylau“ francia sorhajók, melyek az adriai tengerre küldettek, a cattaroi öbölbe megérkezének. Az ügynek jelen békés fordulataiban a francia hajóséta elveszti ugyan pillanatnyi komoly jellemét, de Franciaország legalább alkalmat kapott bemutatni iobogóját a törökországi szláv népségeknek, mintegy megerősítése végett a császár azon korábban mondott szavainak, hogy Franciaország nem hagyja el azon népeket, melyek feléje fordulnak. Mi érdek vezet tulajdonképpen a francia kormányt a szláv népek pártfogolása iránti e nagyon feltűnő buzgóságban, az iránt egy németországi lap ezen fölvilágosítást adja: „A francia-orosz politika a montenegroi kérdésben azon reményre vala alapítva, hogy a török-montenegroi viszályok nem diplomatiai úton, hanem kard által oldatnak meg. Az oroszok arról valának meggyőződve, hogy Ausztria tetteg be akár avatkoznai, mihelyt a porta a kitört háborúban a rövidebbet hazza, mit azonban Orosz- és Franciaország semmiképp se szeretnek engedni. Oroszország, mint írják, csatakész seregrel vont össze Lengyelországban, s Franciaország hadihajókat küldött az adriai tengerre, hogy azok a körülmények szerint működjenek.“

Kérdés már, hogy a török-montenegroi határvillongást elintézendő ad-hoc bizottmány, az 1856-ki status quo-t (mely szerint Grahovo Montenegro birtokában volt) veendi-e alkudozása alapjául, vagy pedig az 1853-ki, azon egyezményt t. i. melyet Leiningen gróf hozott volt létre. A porta kívánatoshoz képest ennek kellene az alapján lenni. Ez egyetlen népjogi okmány, — mond az „O. D. P.“ — melyet a porta a határkérdést illetőleg aláírt. Párisban az 1856-ki status quo-n is túl akarnának menni, a mennyiben még Montenegro függetlenné tételéről is beszélnek.

Darabidóval ezelőtt — írja a bécsi „Wand.“ — azon tudósítás érkezett, hogy a magyar Bangyát az oroszokkal való áru-lási bűnben találták volna; ezt azután cáfolat követé. Most a teljes okiratok Londonba érkeztek. Az ítélet, melyet egy, a cserkesz földön szolgáló lengyel legió haditörvényszéke mondott ki, Aderbóól, jan. 20-áról kelt, s így hangzik:

„Megfontolván Mehemet bey ezredes (alias hosfalvi Bangya Jánosnak) a jan. 2-, 3-, 4-, 5-, 6-, 7- és 11-ki ülésben föl-olvasztatott vallomását, a tanuknak 9-én törtéti kihallgatása után, a haditörvényszék mai ülésében Mehemet beyt, vallomása és a tanuvallomások következtében, felség-áru-lónak és az ellenséggel titkos levelezésben állónak nyilatkoztatja, őt becsületvesztettnék (infam) nyilatkoztatja, rangától megfosztja, s egyhangulag halálra ítéli. Becker János, közember. Tarteltaub Fülöp, bombázó. Bednoizeck Mátyás, altiszt. Linowski Otto, tüzér. Stock Ferencz, alhadnagy. Kryskiewitz Antal, alhadnagy. Zawadski Leo, tüzér. Tanczkowski Szaniszló, altizedes. Hamaniski János, altiszt. Michieki Sándor, őrmester. Wistocki Kázmér, alhadnagy. Aranóski József, hadnagy. Stankiewitz Péter, kapitány. Lapinski Theophil, ezredes.“

Tanuk: Mustafa, Natkhuazból, ki többször vitt levelet Philippon kozák tábornokhoz Anapába, s hozott ettől feleletet. Az utóbbi alkalommal eltéveszté Philippsont, visszahozá a levelet, s a gyanussá vált közeledést följelenté. A levél így hangzik:

„Nem volna-e Oroszország érdekében Circassia kibékítése? A síkságot pillanat-ra és roppant erőfeszítéssel meghódíthatni, de a hegyet és természetes erődet soha. Az orosz álguk nem csinálják a régi benyomást. A cserkesz tűzérseggel eléggé megfelel az oroszoknak. A cserkeszek nem azok többé, kik öt év előtt voltak, egy rendes

haderő gyámolitván őket, úgy harcizolnak, mint az oroszok, s vallásuk- és hazájokért az utolsó emberig fognak csatázni. Nem volna-e jobb, némi szinleges szabadságot engedni nekik? Circassiat egy benszülött fejedelem és ezen fejedelmet, orosz védu-ralom alá helyezni? Szóval Circassiat valami olyanná tenni, mint Georgia? Ha egyszer Circassia szorosán összecsatoltatik Oroszországgal, az Anatólia és Indiába vezető utak nyitva állnak az oroszoknak. Sapienti sat. Ezen alapon alkudozásokat lehetne nyitni. Fontolja meg ön és feleljen.“

Ahmet effendi, régebbi török titkár és Ahmet császár (tizedes) a vádlott szolgálalt altiszte, azt vallják, miszerint ő (Bangya) azon megrohanásról, melyet az oroszok a Gelendcsikben állomásozó és Lapinski ezredes vezénylete alatt álló lengyel legio ellen tettek, oly időben szólott, midőn ezen esemény híre még nem jutottat hozzá.

Bangya vallomása így hangzik: Az ausztriai katonaságnál, a magyarországi és erdélyi hadi irodában szolgáltam, több évig utaztam, 1848-ig a „Pressburger Zeitung“-ot szerkesztettem, a 35-ik honvéd-ezredben szolgálatot vállaltam, ezredesi fokozatig léptem elő, Komáromban tettem le a fegyvert, 1851-től fogva Párisban éltam, hol a kormány hivatalnokaival összeköttetésben álltam, s a hírlapok számára leveleztem. „Azon időben politikai működésemet K. dictálta. Nem emlékszem, hogy még vele való magánértekezésem alkalmával is azt hallottam volna tőle, hogy ő azon időben szükségesnek találta az Oroszországgal való szövetkezést; én semmi, ily értelmű utasítást se kaptam. Az ő ajánló levelével 1853. dec. 23-kén Stambulba jöve; 27-kén átléptem az izlámbra; 1854 februárban a török seregbe léptem, mint ezredes. Ekkor gyakran kaptam levelet K-től; irt a török kormányhoz is, hogy ez az Angolország-, Franciaország- és Ausztriával való szövetségtől óvakodjék, s inkább a forradalmár olaszok- és magyarokkal szövetkezzék. Nekem azt ajánlta, hogy csatlakozzam valamiképp a cserkesz partokra szánt had-csapatokhoz, s miután ez sikerült, a cserkeszek minden támadó mozdulatát akadályozzam, s az országot óvjam minden idegen befolyástól. ... A körülmények kedveztek nekem, jöllehet az oroszok határaikról a hadcsapatokat elvonták, a hegylakók jelentékeny becsapásától nem szenvedtek. Én rendes tudósításokat küldtem titkos működésemről politikai főnökeimhez, kiknek eszköze valék. Utamba állt Longworth angol consul, ki 6000 cserkeszt akart Krimbe küldeni, s a Kapu által élénken gyámolitott. Én ez értelemben megbízást kaptam a Kaputól, titkos főnökeimtől pedig azon leghatározottabb parancsot, hogy minden lehető elkövessek a consul küldetésébe meghiusítására. Én a consulnak komolyan felajánlám szolgálomat, ha az angol hadseregben ezredesi állomást vagy 10,000 ft. sterl. biztosít számomra. Ő 50,000 piastert ajánlott, s kijelenté, midőn ajánlatát visszautasítam, hogy ez ügyet maga fogja végezni. Tehát ellene dolgoztam, bizalmatlanságot szórtam, s meghiusítam szándokát. 1856 márcziusban be tudtam férközni azon küldöttségbe, mely Stambulba vala menendő, kért, hogy Circassia formaszerint kebleztessék be Törökországba. Utasításokat várvam, mindaddig halasztám az elutazást, meddig lehetett, apr. 17-ig, de hasztalan. Utközben azonban, Szabasztapol előtt, leveleket kaptam titkos főnökeim-től, hogy én a küldöttséget addig, meddig lehet, tartóztassam, s minden esetre úgy intézkedjem, hogy a béke után visszamaradjak Circassiaiban. Hogy ezt lehetővé tegyem, létrehozám Stambulban a „Kanguruh“-n később elhajózott katonák-, munkások-, bányászok- és műszerekből stb. álló expedíciót. Valódi célomról Türr ezredes és Stein tábornok (Ferhad pasa) tudomással bírtak. Több értekezletünkön volt jelen Franchini kapitány, az orosz követ katonai titkára. A cél ez vala: hogy Circassia békés, lassu, de biztos úton Oroszországhoz csatoltassék.

Ha az ország egyszer vezetésünk (az

